

ARBEJDSKENDSKAB

Undervisningsministeriet

VIRKSOMHED

JOBSKEMAT

DRAMA

DRAMAS
MEDIER

FÆRDELSLÆRE

MEDIER

OPTRÆNING

ØVELSE OG ØVELSE

ARBEJDSKEND

SKAR

ERHVERV

INITIATIV

RESOURCE

ANSVAR

FRIDAG

DANSK

UNIFORM

OMSTILLING

NETVÆR

EKKEUR

DAN

FILMKUNDS

EN LØN

DRØM

Folkeskolens formål

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejds-metoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige, personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Arbejdskendskab

Faghæfte 29

Undervisningsministeriet 1995
Folkeskoleafdelingen

Arbejdskendskab

Faghæfte 29

© Undervisningsministeriet,
Folkeskoleafdelingen

Forsidebillede: Kunstmaler Jesper Christiansen

Grafisk tilrettelægger: Anne Rohweder IDD

Grafisk produktion: Rota-Rota

Trykt på 115 g CyclusPrint genbrugspapir

Printed in Denmark 1995

1. udgave, 1. oplag

ISBN 87- 603- 0664- 5

Faghæfte 1-30

ISBN: 87-603-0657-2

Bestillingsnummer: UVM 5-219

UVM 5-222 Helt sæt

Undervisningsministeriets forlag,

Frederiksholms Kanal 25 F, 1220 København K.

Tlf.: 3392 5220 – Fax: 3392 5219

eller hos en boghandler

Illustrationer

Ole Grøn

Indhold

Forord 5

Indledning 8

Formål 9

Centrale kundskabs- og færdighedsområder 10

Læseplan 11

Vejledning 13

Læseplanens fire hovedområder 15

 Gode råd 16

 Samarbejde med skolevejlederen 17

Eksempler på undervisningsforløb 17

Hovedområde: Virksomheden 17

 Undervisningsforløb:

 At være medarbejder i en virksomhed 17

 Virksomheden og omverdenen 18

 At starte egen virksomhed 18

Hovedområde: Arbejdsmarkedet 20

 Undervisningsforløb:

 Fra håndværk til industri 20

 Danske og udenlandske virksomheder i og uden for Danmark 22

 Teknologiens indflydelse 23

Hovedområde: Arbejdsstyrken 24

Undervisningsforløb:

Kvalifikationskrav 24

Det kønsopdelte arbejdsmarked 25

Arbejdsstyrkens vilkår på arbejdsmarkedet 26

Hovedområde: Miljø og ressourcer 27

Undervisningsforløb:

Arbejds miljø 27

Selvstændig/lønmodtager 29

Landbrug/værdiopfattelse 30

Forord

Folkeskolens fag og obligatoriske emner er i faghæfterne beskrevet fag for fag, men det er vigtigt at holde sig for øje, at de udgør et samlet hele. De udgør en central del af den ballast, som børn og unge skal bringe med sig ind i næste årtusinde.

Elever modtager mange indtryk og gør mange erfaringer i deres hverdag – i skolen og uden for skolen, og skolens undervisning skal bidrage til, at eleverne kan opnå overblik og sammenhæng. Skolen skal medvirke til, at de mange informationer og erfaringer udvikler sig til indsigt og til forståelse. Og samtidig skal skolen sikre, at eleverne opnår en grundlæggende viden på alle centrale områder.

Indholdet i de enkelte fag er ikke valgt ud fra en forestilling om at udvikle »små fagfolk«. Undervisningen i dansk skal ikke gøre eleverne til dansklærere, i fysik til atomfysikere etc. Læseplanerne udgør rammerne for, hvad enhver ung eller voksen bør vide for at kunne tage stilling til tidens vidtrækkende kulturelle, politiske, økonomiske og miljømæssige spørgsmål. Undervisningen danner også grundlag for fortsat uddannelse, for at kunne skabe rammer om et rigt liv og for at kunne glæ-

des og undres over livets mangfoldighed og dybde.

Derfor må de enkelte fag ikke opleves stykvis og delt. Nogle fag er fælles om en humanistisk forståelse af tilværelsen, nogle fag indeholder en samfundsfaglig dimension, og andre fag giver erfaringer med naturvidenskabelige betragtningssmåder. Nogle fag giver viden om vor fysiske og sundhedsmæssige udvikling, andre giver mulighed for at opleve glæden og nytten ved praktisk bearbejdning af ting i omverdenen ved brug af redskaber. Mange fag udvikler færdigheder i at kommunikere med omverdenen, men ethvert sprog – dansk eller fremmedsprog – er en del af en kultur og må ikke blive til teknik alene. Forholdet mellem sprog og kultur er i særlig grad nærværende for de elever, som ikke er født eller opvokset i Danmark.

Eleverne skal gennem undervisningen erkende både mulighederne og begrænsningerne i fagenes betragtningssmåder. En del af undervisningen skal derfor fremover foregå tværfagligt og projektorienteret. Skolefagene udgør et ordningssystem i vor kulturkreds, men tilværelsen kan ikke forstås inden for de enkelte fags grænser. Behovet for

»sammenhængsforståelse« vil i perioder sprænge fagrammerne. Virkelighedsnær undervisning må tage sit udgangspunkt uden for skolens egen verden, men bearbejdes med de redskaber, der gennem generationer er udviklet inden for fagene.

Lokale læseplaner

I folkeskolelovens § 44, stk. 8 hedder det bl.a.: »Skolebestyrelsen udarbejder forslag til kommunalbestyrelsen om skolens læseplaner«. Og i § 40, stk. 3: »Kommunalbestyrelsen godkender skolernes læseplaner efter forslag fra de enkelte skolebestyrelser«. Loven lægger således op til, at initiativet til læseplansarbejdet tages på skolen. Dog kan der – afhængig af lokale ønsker og behov – være forskellige holdninger til, hvordan arbejdet bør tilrettelægges. Nogle kommuner vil ønske at understrege den enkelte skoles egenart, andre vil ønske at understrege fællestræk ved det kommunale skolevæsen. Ved udarbejdelse af egne læseplaner – eller indarbejdelse af ændringer i ministeriets vejledende læseplaner – skal man være opmærksom på, at også de lokale læseplaner bør skrives, så de angiver nogle overordnede og uomgængelige, men samtidig rummelige indholdselementer.

Samtidig bør de lokale læseplaner afspejle, at man har taget hensyn til folkeskolens overordnede formål, til samspillet mellem opfyldelse af fagets formål, inddragelse af centrale kund-

skabs- og færdighedsområder, elevernes forudsætninger samt undervisningens rammer. Det betyder bl.a., at læseplanerne skal være rummelige og give plads til fordybelse, overblik, sammenhæng og til ligeværdig og udviklende dialog. Det betyder endvidere, at udgangspunktet for undervisningen er elevernes behov, og det betyder endelig, at der i beskrivelse af progression skal tages hensyn til elevernes modenhed og udvikling.

Med folkeskolelovens krav om elevernes ansvarlige involvering i undervisningsprocessen vil skolens læseplaner være et naturligt udgangspunkt for en stadig dialog lærere og elever imellem. Dialogen skal sikre, at valg af arbejdsformer, metoder og stofvalg foregår i samarbejde.

Læreren har samtidig i et forpligtende samarbejde med kolleger og skolens ledelse ansvaret for forberedelse af egen undervisning og for inddragelsen af elever og forældre i relevante beslutningsprocesser.

Integration af edb

Lokalt skal man være opmærksom på, at edb skal beskrives som en integreret del af alle fag, hvor det skønnes, det naturligt kan fremme arbejdet med fagets forskellige områder. Dels skal alle elever have mulighed for at opnå nogle grundlæggende færdigheder, og dels skal fagene inddrage de informationsteknologiske hjælpemidler, hvor

de kan fremme arbejdet med fagenes begreber, emner og metoder.

Et grønt islæt

Af formålet for folkeskoleloven fremgår det, at folkeskolen skal bidrage til elevernes forståelse af menneskets samspil med naturen. Det grønne islæt er ikke kun et anliggende for biologi, geografi, natur/teknik og samfundsfag, men skal indgå i alle fag, hvor det skønnes naturligt i undervisningens sammenhæng. Eleverne skal have mulighed for at forbinde de naturfaglige indfaldsvinkler med andre fags betragtningsmåder og med stillingtagen, engagement, holdninger og handlinger.

Det praktisk-musiske

Den praktisk-musiske dimension er en vigtig del af den almene dannelse, og den skal derfor medtænkes i skolens daglige arbejde. Det skal fremgå af læseplanerne, hvilke muligheder der er i valg af indhold, arbejds- og udtryksformer. Det betyder, at eleverne ikke

blot skal have mulighed for at udtrykke sig praktisk-musisk, men at de også skal have mulighed for at møde en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk.

Nogle fag er traditionelt gjort til de praktisk-musiske. Det betyder ikke, at de alene står for dette område, men at de både i indhold og arbejdsformer arbejder med det praktisk-musiske. Derfor har de en særlig forpligtelse til at give viden om indhold og arbejdsformer videre, så den praktisk-musiske dimension kan tænkes ind i alle fag, i tværgående emner og problemstillinger med hensyn til både indhold og udtryks- og arbejdsformer.

Jeg ved, læseplansarbejdet har været meget omfattende, og jeg vil gerne igen takke alle, der har bidraget til fornyelsen af skolens indhold. Med disse faghæfter er jeg sikker på, skolerne har fået det bedst mulige grundlag for undervisningen.

Ole Vig Jensen

Indledning

Ifølge lovbekendtgørelse nr. 55 af 17. januar 1995 udsender undervisningsministeren hermed faghæftet for arbejdskendskab.

Hæftet indeholder formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder, den vejledende læseplan og undervisningsvejledningen for faget.

Formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder, vejledende læseplaner og undervisningsvejledninger er blevet til gennem et omfattende arbejde i 7 læseplansudvalg støttet af sekretariatsgrupper for hvert af folkeskolens fag og obligatoriske emner. I dette arbejde har medvirket repræsentanter fra lærernes og forældrenes organisationer samt andre fagligt og pædagogisk kyndige personer. Virksomheden i læseplansudvalgene har været holdt sammen af et koordinationsudvalg, hvor bl.a. personer med indsigt i ungdomsuddannelserne og repræsentanter fra kommunerne har deltaget. Endelig har formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder og vejledende læseplaner været forelagt Folkeskolerådet til høring. Undervejs i arbejdet er der modtaget mange og værdifulde ideer og

reaktioner, som væsentligt har bidraget til at kvalificere resultatet.

Formål og centrale kundskabs- og færdighedsområder er bindende forskrifter for den enkelte lærer. Den vejledende læseplan henvender sig til de kommunale skolemyndigheder med angivelse af, hvorledes en skoles læseplan kan – men ikke nødvendigvis skal – udformes. Undervisningsvejledningen er tænkt som et inspirationsmateriale til brug ved lærerens tilrettelæggelse af undervisningen.

Følgende personer har deltaget i sekretariatsgruppens arbejde:

Fra 15. oktober 1993 til 17. december 1994:

Skolekonsulent Alfred Sandberg

Fagkonsulent Susanne Ulk

Skolekonsulent Rolf Ulrich

Fra 18. december 1994:

Skolekonsulent Alfred Sandberg

Skolekonsulent Rolf Ulrich

Leder af sekretariatsgruppen:

Pædagogisk konsulent Jette Stegmann

Ivan Sørensen

Formål

Formålet med undervisningen i arbejdskendskab er, at den enkelte elev gennem konkrete oplevelser og fordybelse får mulighed for at tilegne sig erfaringer og viden til forståelse af arbejdslivet og de hertil knyttede kvalifikationskrav.

Stk. 2. Praktiske og teoretiske erfaringer med forskellige arbejdsforhold skal medvirke til at udvikle elevens for-

ståelse for de menneskelige og samfundsmæssige værdier og holdninger, der knytter sig til arbejde.

Stk. 3. Undervisningen skal medvirke til, at eleven bliver i stand til at vurdere de forhold, som betinger vilkårene på en arbejdsplads samt bliver fortrolig med samspillet mellem virksomheder, institutioner og organisationer.

Centrale kundskabs- og færdighedsområder

Arbejdsmarkedet er i stadig forandring. Nogle arbejdsfunktioner og arbejdsprocesser forsvinder, andre overtages af maskiner og nye dukker op. Kvalifikationskravene ændres i samme takt.

Arbejde og uddannelse har traditionel betydning for det enkelte menneskes identitet og forsørgelse, ligesom arbejde og uddannelse har betydning for samfundshusholdningen. Med udførelsen af arbejdet følger en række menneskelige og ressourcemæssige konsekvenser.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er derfor:

- kvalifikationskrav i arbejdslivet
- uddannelses- og arbejdsforhold, lokalt, nationalt og internationalt

- virksomhedernes tilpasning til samfundsudviklingen
- forskellige indtjeningsformer og tilknytning til arbejdsmarkedet
- miljø- og ressourcemæssige aspekter, der knytter sig til arbejde og produktion
- virksomhedens og institutionens opbygning og kultur
- ligestillings- og ligestillingsproblematikken på arbejdsmarkedet
- udviklingen på arbejdsmarkedet set i et historisk perspektiv
- den ny teknologi og dens betydning på arbejdsmarkedet.

Læseplan

Valgfaget arbejdskendskab er karakteriseret ved den konstante vekslen mellem teoretisk undervisning og praktisk afprøvning.

Arbejdskendskab og det obligatoriske emne, uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering, har mange fælles emneområder. Derfor skal det tilstræbes, at undervisningen, når der er fælles emneområder, bliver uddybende og supplerende.

Ved udvælgelse af undervisningsstof tages udgangspunkt i de muligheder, lokalområdet giver for besøg og gæsteundervisere. Desuden tages ved stofudvælgelsen hensyn til elevernes interesser og personlige erfaringer fra fx fritidsjob. Aktuelle begivenheder i lokalsamfundet, som fx åbning eller lukning af virksomheder, er ligeledes et udgangspunkt for stofudvælgelse. Det forudsættes derfor, at der er et tæt samarbejde mellem skolen og arbejdsmarkedets parter.

Tilrettelæggelsen af undervisningen vil i vid udstrækning kræve bistand fra skolevejlederen.

Der arbejdes med fire hovedområder:

Virksomheden

Eleverne skal arbejde med de fysiske rammer, ledelsesformer og organisationsformer i en virksomhed. Eleverne skal desuden arbejde med politiske og økonomiske forhold og den gensidige påvirkning, der finder sted mellem virksomhed og det omgivende samfund.

Der kan arbejdes med:

- privat og offentlig virksomhed
- samarbejdsformer
- personale- og uddannelsespolitik
- medarbejderkategorier
- forhandlings- og aftaleret
- strategier for virksomhedsudvikling
- virksomhedssamarbejde
- samarbejde mellem virksomhed og samfund
- EU og andre internationale markeder.

Arbejdsmarkedet

Eleverne skal arbejde med den teknologiske udvikling og udnyttelsen af den moderne teknologi. Eleverne skal desuden arbejde med den udvikling, der er sket fra et arbejdsmarked med primære erhverv til et arbejdsmarked

med erhverv inden for service og kommunikation.

Der kan arbejdes med:

- teknologiens indflydelse på:
 - arbejdets organisation
 - produktionen
 - uddannelsesområder
 - beskæftigelse
- geografiske og historiske forhold
- kulturelle og uddannelsesmæssige forhold
- infrastruktur.

Arbejdsstyrken

Eleven skal arbejde med personlige og faglige kvalifikationer og med uddannelses- og arbejdsforhold såvel lokalt som nationalt og internationalt. Eleven skal desuden arbejde med kønsbestemte og kulturelle traditioner og barrierer på arbejdsmarkedet.

Der kan arbejdes med:

- adfærd/livsholdning
- selvværd/selvtillid
- initiativ/kreativitet
- drømme/planer/handling

- omstillingsevne
- påklædning/hygiejne
- formel og reel kompetence
- faglig og geografisk mobilitet
- informationssøgning
- forskellige gruppers vilkår på arbejdsmarkedet.

Miljø og ressourcer

Eleverne skal arbejde med forskellige værdiopfattelser i forbindelse med produktion, indtjening og forbrug. Eleverne skal desuden arbejde med forbrug og ressourcer ved arbejde og produktion.

Der kan arbejdes med:

- miljø- og ansvarsbevidsthed på virksomheden og arbejdspladsen
- erhverv med særlig betydning for miljøet
- sikkerhed på arbejdspladsen
- offentlige sikkerhedsinstanser
- selvstændiges og lønmodtageres indtjeningsformer
- andre indtjeningsformer
- forskellig tilknytning til arbejdsmarkedet.

Vejledning

»ARBEJDE« – det at få et arbejde efter endt skolegang er målet for de allerfleste unge. De har mange forestillinger om det at skulle have et arbejde: Det skal være interessant, udfordrende, godt lønnet, selvstændigt, kreativt, blot for at nævne nogle af de udsagn, de unge har om et kommende job.

En meget stor del af de unge på de ældste klassetrin har allerede stiftet bekendtskab med det at have et arbejde via et fritidsjob. Målet med fritidsjobbet er at tjene penge, og det er derfor mindre vigtigt at kunne hæfte de samme betegnelser på fritidsjobbet som på et senere job.

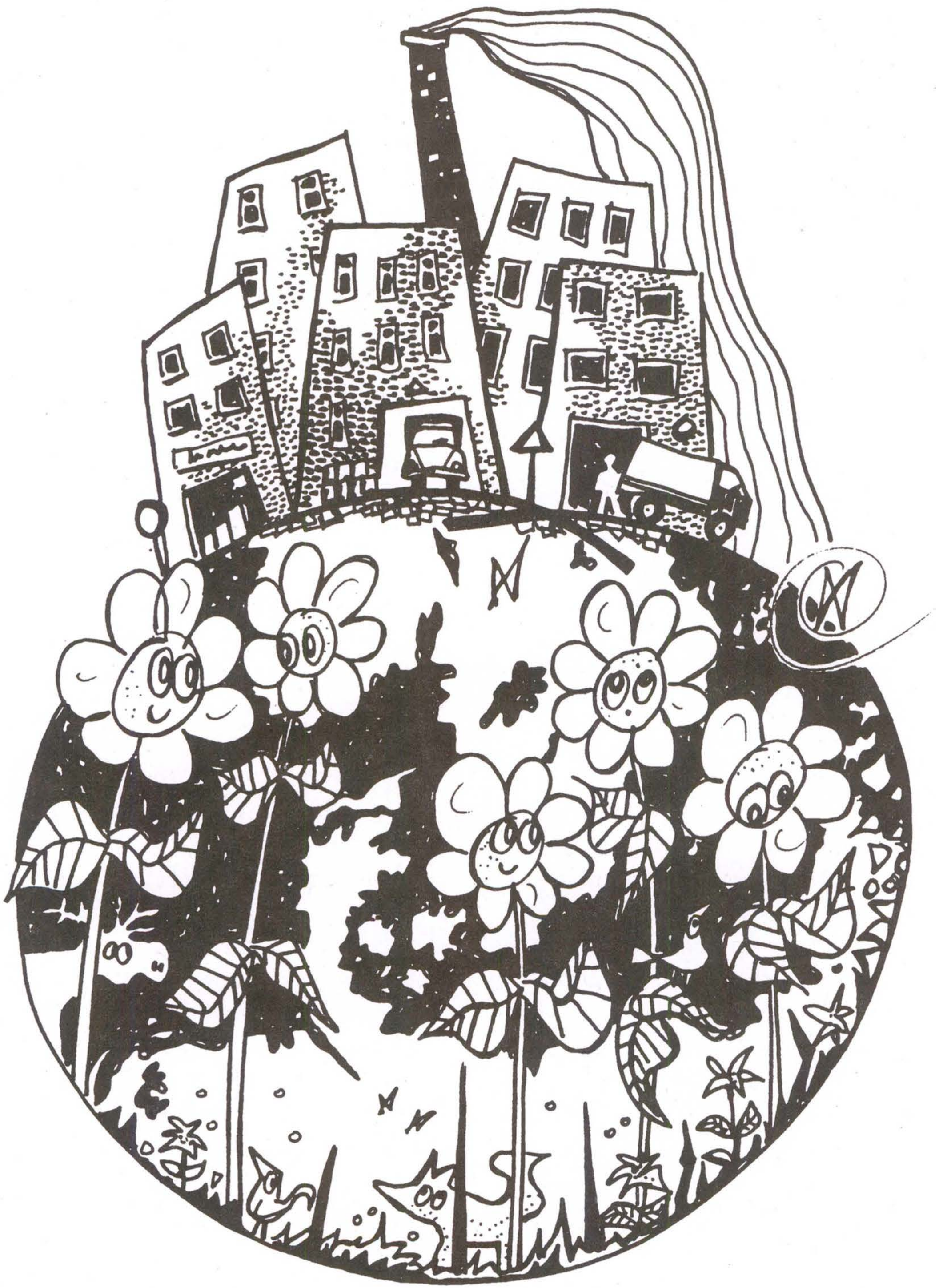
Hvordan målet nås, og hvad målet indebærer, er derfor ikke altid klart for den unge. For at få mere kendskab til begrebet arbejde vælger mange unge valgfaget arbejdskendskab.

Arbejdskendskab tiltrækker også de unge, fordi undervisningen er præget af både teoretiske og praktiske forløb. Det obligatoriske emne uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering giver ofte lyst til fordybelse i nogle af de emner, undervisningen har berørt. Undervisningen i arbejdskendskab omfatter en teoretisk og praktisk

viden om arbejdsmarkedet og de forhold, der knytter sig til arbejde. Oplevelser og erfaringer uden for skolen giver mange forskelligartede erfaringer, som vil kunne inddrages i et senere uddannelses- og erhvervsvalg og i planlægningen af voksenlivet.

Mange unge får gennem de udadvendte aktiviteter i undervisningen i arbejdskendskab personlige kontakter med virksomheder og opnår derved at få et fritidsjob eller senere en praktikplads. For de unge, der ikke har oplevet tilknytning til arbejdsmarkedet (fx to-sprogede unge) og således ikke har et netværk til at hjælpe dem i gang på et senere tidspunkt, kan deltagelse i undervisningen i arbejdskendskab være en mulighed for at opnå en tættere kontakt med og måske en fremtidig tilknytning til arbejdsmarkedet. Undervisningen i arbejdskendskab vil således give mere end et teoretisk kendskab til det at have et arbejde.

Det obligatoriske emne uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering og valgfaget arbejdskendskab har mange fælles berøringsflader, både hvad angår undervisningens indhold og arbejdsformer. Formålene med det obligatoriske emne og valgfaget er

imidlertid forskellige, idet eleven i det obligatoriske emne skal forberedes til at træffe et uddannelses- og erhvervsvalg. I faget arbejdskendskab får eleven mulighed for at se sammenhængen mellem arbejdslivet og menneskelige og samfundsmæssige spørgsmål, der knytter sig hertil.

Læseplanens fire hovedområder

Læseplanen er opdelt i fire hovedområder: *Virksomheden*, *Arbejdsmarkedet*, *Arbejdsstyrken* samt *Miljø og ressourcer*.

Opbygningen af læseplanen i de fire hovedområder er i sig selv et udtryk for progression i undervisningen. Det første hovedområde, virksomheden, tager udgangspunkt i meget konkrete emner og bygger på elevernes viden og erfaringer. Undervisningen er præget af udadvendte aktiviteter og oplevelser. Til andet hovedområde, arbejdsmarkedet, knyttes der i højere grad teoretisk viden, som suppleres med oplevelser uden for skolen, ligesom viden og erfaringer fra arbejdet med virksomheden inddrages. Det tredje hovedområde, arbejdsstyrken, kræver både en teoretisk viden om fx tilknytning til arbejdsmarkedet, og at eleverne sætter sig ind i forskellige grupperes vilkår på arbejdsmarkedet.

Det sidste hovedområde, miljø og ressourcer, drejer sig om at arbejde med egne og andres holdninger og adfærd, om at handle og om at tage stilling. I dette område inddrages viden og erfaringer fra de første tre hovedområder.

Ved tilrettelæggelsen af undervisningen i det enkelte hovedområde vil emner fra et eller flere af de andre hovedområder ofte inddrages. Hvert af de fire hovedområder er i tæt samspil med de øvrige tre hovedområder.

Hvert af hovedområderne giver sin vægtning af stoffet. Arbejdes der fx med *Virksomheden*, kan der inddrages spørgsmål fra et eller flere af de øvrige hovedområder, fx medarbejdere (*Arbejdsstyrken*) eller miljøspørgsmål (*Miljø og ressourcer*), men synsvinklen vil hele tiden være *Virksomheden*. Det vil derfor være i dette område, fordybelsen primært vil være. Tilsvarende vil det være med de øvrige hovedområder.

I læseplanen er nævnt områder, som eleverne **skal** beskæftige sig med og forslag til, hvad eleverne **kan** beskæftige sig med. Listen over emner, eleverne **kan** beskæftige sig med, er **ikke** udtømmende. Derimod giver læseplanen ikke anvisninger på indholdet af undervisningen på de enkelte klassetrin, ligesom undervisningsforløbene i undervisningsvejledningen ikke retter sig mod bestemte klassetrin. Progressionen i undervisningen ligger i emneforslagernes forskellige sværhedsgrad. Indholdet og tilrettelæggelsen af undervisningen må altid afspejle elevernes ønsker og erfaringer og de muligheder, der findes i det omgivende samfund.

I undervisningsvejledningen findes et antal forslag til undervisningsforløb

under hvert enkelt hovedområde.

Hvert undervisningsforløb indeholder baggrunden for undervisningen, forløbet og produktet eller resultatet af undervisningen.

Undervisningsforløbene indeholder forslag til metoder og materialer og giver desuden ideer til undervisningsdifferentiering og efterfølgende evaluering.

De fire hovedområder starter med spørgsmålet : »Hvad er...?«. Der gives ikke entydige svar på spørgsmålene men ideer til, hvordan lærer og elever kan finde svar på spørgsmålene og dermed få en fælles forståelse af begreberne virksomheden, arbejdsmarkedet etc.

Indledningen til hvert undervisningsforløb er en skitse af, hvordan et undervisningsforløb kan tage sit udgangs-

punkt, men der kan naturligvis være mange andre begrundelser for at begynde på et bestemt forløb. I skitserne er der i høj grad taget udgangspunkt i aktuelle begivenheder og elevernes interesser.

Undervisningsforløbene giver ideer til tværfagligt samarbejde og projektarbejde på skolen, og til samarbejde med det omgivende samfund og forskellige udadrettede aktiviteter. Samtidig viser eksemplerne spændvidden i de enkelte aktiviteter fx praktik af forskellig varighed eller besøg i større eller mindre grupper.

Hvert undervisningsforløb afsluttes med forslag til et produkt, der varierer fra resultatet af undersøgelser og udarbejdelse af undervisningsmateriale til

Gode råd til tilrettelæggelsen af udadrettede aktiviteter

Undervisningsforløbene indeholder alle udadrettede aktiviteter, der involverer personer, institutioner og virksomheder uden for skolen. Betingelsen for, at disse aktiviteter bliver en succes er, at der samtidig huskes på, at en række praktiske forhold skal være i orden inden aktiviteten iværksættes. Det gælder:

- aftaler med skolen om elevers fravær i forbindelse med praktik og besøg
- aftaler om økonomisk mulighed for at etablere aftaler
- aftaler i god tid med virksomheder og gæsteundervisere
- præcis beskrivelse af forventninger til virksomheder og gæsteundervisere
- præcis beskrivelse af sammenhængen, de skal indgå i
- støtte til gæsteunderviseren før, under og efter forløbet
- respekt for de grænser virksomheder og organisationer sætter
- viden om forsikrings- og erstatningsordninger
- viden om arbejdsmiljøregler for børn og unge.

et produkt fremstillet i elevernes egen »virksomhed«.

Samarbejde med skolevejlederen

Lokalsamfundet og de muligheder, der findes her, spiller en meget stor rolle for undervisningen i arbejdskendskab. Derfor må det forudsættes, at der er etableret et tæt samarbejde mellem skolen og det omgivende samfund.

Skolevejlederen har som en af sine opgaver den koordinerende funktion til arbejdsmarkedets parter i lokalområdet, herunder besøg og praktikophold mv. i virksomheder og institutioner samt aftaler med gæsteundervisere.

Skolevejlederen vil ligeledes kunne give råd med hensyn til udvælgelse af undervisningsmaterialer og metoder.

Eksempler på undervisningsforløb

Hovedområde: Virksomheden

Hvad kan en virksomhed være?

Fiskekutter, varevogn, budcykel, pølsevogn, børnehave, forretning, kontor, bank, markedsbod, landbrug, gårdsalg, skovbrug, busselskab, ...?

Undervisningsforløb: At være medarbejder i en virksomhed

Der tages udgangspunkt i en *aktuel begivenhed*: På virksomhed X har der igen været en kortvarig arbejdsnedlæggelse. Mange fra lokalsamfundet arbejder på virksomheden. På holdet har man tidligere arbejdet med forhandlings- og aftaleret. Holdet ønsker at undersøge, hvorfor der ofte strejkes på virksomheden.

En medarbejder og en repræsentant fra ledelsen benyttes som *gæsteundervisere*, og de afdækker problemstillingen. Gennem en *følordning*, hvor eleven følger en medarbejder på virksomheden, undersøges forskellige forhold, og eleven oplever at være medarbejder på virksomheden.

Herunder er forslag til, hvilke emner, der kan undersøges. Heri ligger en mulighed for at *differentiere* undervisningen. Listen kan gøres længere eller ændres, så den dækker de emner, der kan være af interesse for elevernes løsning af opgaven og samtidig tager hensyn til de eventuelle begrænsninger, virksomheden sætter:

- løn- og arbejdsforhold
- virksomhedens struktur
- medarbejderkategorier
- virksomhedskultur
- personaleforhold.

På baggrund af de indsamlede oplysninger og erfaringer udarbejder elever-

ne en rapport, der kan diskuteres med de implicerede parter.

Evalueringen kan afspejle, om det lykkedes at formulere spørgsmål til afdækning af problemstillingen, om eleverne stillede de rigtige spørgsmål og om det er nødvendigt at følge op med uddybende emner, fx overenskomster eller ledelsesformer.

Undervisningsforløb:

Virksomheden og omverdenen

Virksomhed Y har gjort noget særligt for miljøet. Begivenheden omtales i dagspressen og diskuteres i klassen. Der bliver enighed om at kontakte virksomheden.

En medarbejder fra virksomheden fortæller om forandringerne, hvorefter eleverne ønsker at undersøge sagen nærmere. Eleverne får viden om, hvordan samspillet er mellem virksomheden og det omgivende miljø.

Undervisningen kan tilrettelægges således, at eleverne i større eller mindre enheder beskæftiger sig med forskellige emner, hvilket giver mulighed for differentiering af undervisningen. Herunder følger forslag til enheder:

enkeltpersoner	grupper
parvis	hold/klasse

Graden af den faglige fordybelse i de forskellige emner vil ofte være afhængig af enhedernes størrelse.

Der aftales et *virksomhedsbesøg*, hvor eleverne besøger virksomheden i et kortere tidsrum efter at have forberedt de spørgsmål, de gerne vil finde svar på om fx:

- forbrug
- økonomi
- medarbejdere
- afsætning
- omgivelserne.

Eleverne og læreren udarbejder i fællesskab de spørgsmål, der skal stilles under besøget på virksomheden ud fra de oplysninger, der er til rådighed og ud fra den viden og de interesser, eleverne selv har.

De indsamlede data og indtryk bearbejdes og formidles fx som en billedserie, skabt i *samarbejde med valgfaget fotolære* eller en avisartikel eventuelt i *samarbejde med virksomheden*.

Evalueringen kan fx vise, om virksomhedsbesøg er den rette metode til at finde svar på spørgsmål.

Undervisningsforløb:

At starte egen virksomhed

Eleverne har lyst til at prøve selv at være virksomhedsejere og arbejdsgivere. De beslutter derfor at prøve selv at starte deres egen virksomhed. De ønsker at starte en produktion, og de vurderer, at holdet er stort nok til, at

de kan løse de forskellige opgaver, der knytter sig til virksomheden.

Eleverne beslutter sig for et produkt eller en tjenesteydelse, og efter en diskussion skal der tages en beslutning om virksomhedens opbygning, ledelse og økonomi. Som udgangspunkt for diskussionen bruges et *virksomhedsspil*, der handler om at starte og lede en virksomhed, om at træffe beslutninger og se konsekvenser. Der kan benyttes et allerede produceret spil eller et spil, læreren har udarbejdet til lejligheden. Herefter kan eleverne træffe beslutning om deres egen virksomheds opbygning, ledelse og økonomi. Beslutningerne diskuteres med en *iværksætter*, der kan give en vurdering af beslutningernes bæredygtighed. Planerne justeres herefter og får deres endelige udformning.

Virksomheden kan nu etableres. Der »ansættes« personale, laves produktions- og økonomiplan. Leverandører aftales, og afsætningsmuligheder og markedsføring fastlægges.

- Produktionen igangsættes. Produkt/tjenesteydelse afsættes.
- Produktets kvalitet vurderes, fx form, udseende og funktion.
- Produktionen vurderes, fx omkostninger, udbytte.

Vurderinger kan foretages i *samarbejde med fagfolk* fx håndværkere, sælgere eller bankfolk.

Det kan fx være *forældre, praktikværter* eller andre, som eleverne og skolen har tilknytning til.

Projektet afsluttes med en evaluering af processen. Evalueringen kan foretages sammen med den iværksætter, der var med i starten af forløbet. Der kan fx evalueres: **startfasen**, hvor ideerne skal omsættes, **ansvarlighed** hos den enkelte, **kvalitetsbevidsthed**, vilje til at **tænke kreativt**, mulighed for at **bruge viden og erfaringer** fra andre sammenhænge, evne til at **løse problemer**, evne og vilje til at **nå de stillede mål**, klarlæggelse af evt. **opståede kriser, samarbejde**.

Særlige udfordringer til lærer og elever

Det at starte en virksomhed som et led i undervisningen betyder, at både lærer og elever bliver stillet over for opgaver, der ikke på forhånd findes svar på.

Nye situationer opstår med jævne mellemrum og uforudsete problemer dukker op, mens arbejdet skrider frem.

Læreren og eleverne bliver i løsningen af opgaven ligestillede. Der må træffes fælles beslutninger og tages ansvar herfor, – ofte uden at kende alle konsekvenser. Jo større autenciteten er i et projekt, jo bedre muligheder kan der skabes for at give eleverne et reelt ansvar og lade konsekvenserne af de truffe beslutninger blive virkelighed.

Løsningen af de forskellige opgaver kræver forskellig viden og indsigt. Det kan være eleverne, eller det kan være læreren, der har denne viden og indsigt i de enkelte tilfælde. Men det er læreren, der under hele forløbet må have det overordnede overblik og det overordnede ansvar.

Nogle elever vil i perioder føle sig rådvilde, fordi strukturen i forløbet bliver skabt undervejs. Andre elever vil føle sig opmuntrede, fordi de oplever, at deres specielle evner, fx til at tænke kreativt, er særdeles nyttige i denne sammenhæng. Elever og lærere oplever indimellem at befinde sig på »dybt vand«, men når der i fællesskab bliver fundet en løsning på problemerne eller svar på spørgsmålene, vil tilfredsstillelsen være stor, og motivationen til at komme videre med arbejdet vil blive endnu større. Læreren og eleverne vil undervejs i et sådant forløb opleve nye sider hos sig selv og de øvrige på holdet.

Hovedområde: Arbejdsmarkedet

Hvad er arbejdsmarkedet?

Arbejdstagere Aftaler Arbejdsgivere

Undervisningsforløb:

Fra håndværk til industri

Tømrer/snedkerfirmaet hedder i dag Møbelfabrikken A/S. Virksomheden er igennem de senere år vokset så meget, at det nu er nødvendigt at flytte ud i nye og større bygninger i industriområdet. En gruppe borgere ønsker at bevare de gamle bygninger til museumsaktivitet. Eleverne er blevet interesseret i udviklingen fra håndværksvirksomhed til industrivirksomhed.

Nedenfor er nævnt nogle eksempler på gamle håndværk, hvor udviklingen har været meget forskellig – fra smeden der fortsat eksisterer med eget værksted, men med brug af moderne teknologi, til bødkeren, der kun findes meget få af i dag.

smed	I/S	...
bogtrykker	A/S	...
karetmager	Aps.	...
skrædder
bødker

Firmaet i eksemplet hedder Møbelfabrikken A/S. Det vil være nærliggende at undre sig over, hvorfor virksomheden pludselig bliver til et aktieselskab efter at have været privatejet. Hermed er der lejlighed til at beskæftige sig med ejerforhold. Ovenfor er nævnt enkelte eksempler på ejerforhold. Listen er langt fra at være udtømmende.

Eleverne ønsker at finde svar på følgende spørgsmål:

- Hvorfor tage en håndværksuddannelse, når maskinerne overtager arbejdet?
- Hvilke andre håndværk har oplevet en lignende udvikling?
- Hvordan har det gamle håndværk præget den moderne produktion?

Eleverne bliver enige om, at de vil illustrere udviklingen fra håndværk til industri.

Eleverne *besøger et museum*, hvor de fx kan kigge nærmere på :

redskaber
arbejdsprocesser
materialer
produkt

Eleverne afdækker, hvilke håndværk, der findes i lokalområdet, og den udvikling, de har gennemgået.

Der kan aftales *studiebesøg* i et antal håndværksvirksomheder. Eleverne besøger enkeltvis eller i små grupper virksomheden og får gennem samværet med håndværkeren fx indsigt i arbejdsprocesser og brug af værktøj.

Eleverne får uddybet deres viden om håndværksuddannelserne gennem et *ophold* på teknisk skole af få dages varighed. De elever, der ønsker at fordybe sig yderligere, kan evt. tilbydes et *kursus* af fx en uges varighed på en teknisk skole.

Illustrationer udarbejdes og præsenteres. Det kan fx være en billedserie med historiske billeder, eksempler på værktøj før og nu eller eksempler på et håndforarbejdet og et maskinforarbejdet produkt. Illustrationerne kan evt. tematiseres, fx et håndværk, der har ændret sig meget, ændret sig lidt eller er forsvundet.

Evalueringen kan fx omhandle den viden, eleven har fået om håndværksuddannelser og begrundelser for fortsat at uddanne håndværkere samt den konstante udvikling på arbejdsmarkedet, og hvilken betydning det har for elevernes egen fremtid på arbejdsmarkedet.

Undervisningsforløb:

Danske og udenlandske virksomheder i og uden for Danmark

En danskejet virksomhed er blevet sammenlagt med en udenlandsk virksomhed for at skaffe kapital til produktudvikling. Dele af produktionen er flyttet henholdsvis til Danmark og til udlandet. I forbindelse med sammenlægningen er der sket en udveksling af de ansatte. En del danskere arbejder således i udlandet.

Eleverne stiller i den forbindelse en række spørgsmål vedr.:

Virksomheden :

- Begrundelse for sammenlægning af virksomheder (fusion)
- Betydningen af netværk mellem virksomheder

- Betydning af virksomheders omstillingsevne.

Medarbejderne:

- Vigtigheden af faglig og geografisk mobilitet
- Vigtigheden af kendskab til sprog og kultur
- Kendskab til regler og rettigheder vedr. arbejdsmiljø, løn m.m.

Der skabes et billede af »verden som arbejdsplads«. Emnet kan evt. være et *tværfagligt forløb i afgangsklasserne*.

For at skabe dette billede kan der fx bruges film, litteratur samt gæsteundervisere, der har erfaringer med fx:

- Au-pair
- Arbejdslejr/Kibbutz
- Frivilligt hjælpearbejde
- Praktikophold i udlandet
- Uddannelse i udlandet
- Arbejde i udlandet.

Dernæst besøges virksomheden i Danmark og evt. foretages et tilsvarende besøg i den udenlandske afdeling for at få svar på spørgsmålene vedr. virksomheden gennem samtaler med danske og udenlandske medarbejdere.

Eleverne afslutter forløbet med at udarbejde en uddannelsesplan, hvor der bygges på de indsamlede erfaringer samt deres drømme om og planer for en fremtidig uddannelse, og hvor uddannelsesophold i udlandet er et af elementerne.

I evalueringsfasen diskuteres uddannelsesplanen fx med faglærer, klasse-lærer, gæsteunderviser og skolevejleder.

Undervisningsforløb:

Teknologiens indflydelse

En elektronikvirksomhed i lokalområdet har udviklet ny teknologi for at forbedre produkterne og derved øge konkurrenceevnen.

Ændringerne betyder nye krav til medarbejdernes kvalifikationer og betyder samtidig, at en del medarbejdere er nervøse for at miste deres job og nervøse for at skulle gennemgå en efteruddannelse. Virksomheden bruges ofte i forbindelse med virksomhedsbesøg og erhvervspraktik. Eleverne bliver bekendt med problemerne, og disse problemer danner udgangspunkt for et undervisningsforløb om udviklingen på arbejdsmarkedet.

Elever og lærer udarbejder en række spørgsmål fx:

- Kvalifikationskrav til medarbejdere
- Omskoling/Livslang uddannelse
- Mand/kvindejob
- Samarbejde med andre virksomheder
- Samarbejde med teknologiske udviklingscentre
- Produktudvikling
- Omkostninger
- Produktionsapparatet.

En medarbejder fra virksomheden fortæller om virksomhedens udvikling på medarbejdersiden og produktionssiden igennem de senere år. Som illustration medbringes brochurer og produkter fra forskellige perioder.

Efter besøget aftaler virksomheden og skolen, at samtlige elever på holdet skal i praktik af *en uges varighed* på virksomheden for finde svar på deres spørgsmål. Som forberedelse til praktikopholdet gennemgår alle elever et kort elektronikkursus, hvor de stifter bekendtskab med relevante arbejdsfunktioner. Kurset kan fx afholdes på skolen, teknisk skole, produktionsskolen eller virksomheden.

Virksomheden udarbejder et katalog over forskellige arbejdsfunktioner, der kan følges i et praktikforløb. Eleverne »søger« deres praktikplads efter lyst og interesse.

Ud fra elevernes oplevelser på virksomheden, deres besøg på udviklingsscentret og på en uddannelsesinstitution, diskuterer eleverne deres holdninger til teknologiens indflydelse fx på arbejdet og familien.

Evalueringen kan fx give svar på, om det, at alle elever har beskæftiget sig med den samme virksomhed, giver et tilstrækkeligt nuanceret billede af teknologiens indflydelse, eller om der muligvis skal planlægges et nyt forløb med inddragelse af andre virksomheder og organisationer.

Hovedområde: Arbejdsstyrken

Hvad er arbejdsstyrken?

Pensionister, hjemmearbejdende, studerende, arbejdsløse, børn, 15-årige, soldater, kvinder, 70-årige, mænd, indvandrere, flygtninge, iværksættere, offentligt ansatte, ...?

Undervisningsforløb:

Kvalifikationskrav

Under det ordinære praktikophold fik nogle af eleverne at vide, at de under opholdet skulle klæde sig og opføre sig på en bestemt måde. Enkelte elever var utilfredse med, at virksomhederne stillede den slags krav og mente, at de var lige gode, enten de var klædt på den ene eller den anden måde, og enten de brugte tyggegummi eller ej.

Det medfører naturligvis en diskussion på holdet, om der var andre ting end de faglige kvalifikationer, der havde betydning for ansættelse i en virksomhed.

Elever og lærer stiller en række spørgsmål, de ønsker at finde svar på:

- Hvilken betydning har påklædning og personlig hygiejne?
- Hvilken betydning har adfærd og holdninger?
- Er det vigtigt at have selvtillid?
- Skal man have initiativ og være kreativ?

På holdet diskuterede man derfor hvilke andre faktorer, der har betydning på en arbejdsplads ud over de faglige kvalifikationer.

En elev fx fra fotoholdet fotograferer alle elever på holdet uden forvarsel. Eleverne gør sig nu umage med deres udseende m.h.p. en ansættelsessamtale, og der tages en ny serie billeder.

I næste modul kommer en *arbejdsgiver* og får en samtale med eleverne om, hvad han lægger vægt på hos sine ansatte. (Billederne indgår som udgangspunkt i samtalen). Under denne samtale kommer gæsteunderviseren ind på emnets andet delområde, nemlig de faglige kvalifikationer.

I samarbejde med gæsteunderviseren laver eleverne et *rollespil* om jobsøgning, hvor de personlige kvalifikationer er den bærende del.

Unge, der selv har prøvet at søge job eller praktikplads, kan ligeledes inviteres som gæsteundervisere.

Emnet er velegnet til *samarbejde med dansk, drama og musik*. Der kan desuden laves videooptagelser af rollespil, fingerede ansættelsessamtaler etc.

I evalueringen kan lærer og elever drøfte om de erfaringer, der er gjort under projektet, kan bruges alment – fx i skolen.

Undervisningsforløb:

Det kønsopdelte arbejdsmarked

Udgangspunktet for undervisningen kan være mange: En konkret begivenhed, (fx kønsdiskrimination), lønstatistikker, elevernes egne erfaringer er blot nogle få eksempler.

I dette undervisningsforløb tages udgangspunkt i *eleverfaringer*.

Et par elever på holdet er i gang med at søge fritidsjob. En dreng erfarer, at der er et ledigt job i den lokale døgnbutik, søger det og får afslag med den begrundelse, at det plejer at være piger, der ansættes. En lignende oplevelse har en pige, der gerne vil være »flaske-dreng« i det lokale supermarked. Efter disse oplevelser beslutter eleverne at undersøge, om der virkelig er et kønsopdelt arbejdsmarked.

Arbejdet indledes med at skabe et billede af arbejdsmarkedet ved fx at undersøge antallet af beskæftigede kvinder og mænd, uddannelsesforhold, løn- og beskæftigelsesforhold. Næste fase er at diskutere det skabte billede. Der kan fx inviteres gæsteundervisere fra virksomheder, fagforeninger og AE. Eleverne kan besøge virksomheder, hvor medarbejderne overvejende er kvinder eller mænd.

Elever og lærer udarbejder i fællesskab en række spørgsmål, som eleverne ønsker svar på fx:

- Barrierer i uddannelsessystemet

- Løn- og arbejdsforhold på kvindel- eller mandsdominerede virksomheder
- Fordomme i forbindelse med valg af uddannelse og erhverv
- Arbejdslivets prioritering i forhold til familielivet
- Fordele ved flere mænd i »kvind-fag« og flere kvinder i »mandefag«.

Eleverne kan benytte studiebesøg, *omvendt praktik* – hvor piger er i praktik i »mandefag« og drenge er i praktik i »pigefag« – , film, artikler, statistikker m.m.

Arbejdet afsluttes med udarbejdelsen af en rapport fx til brug for undervisningen i samfundsfag eller uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering, en artikel eller andet, hvor eleverne kan redegøre for resultaterne af deres undersøgelser.

Evalueringen kan fx vise, hvilke af de valgte metoder, der gav størst udbytte, og om det afsluttende produkt levede op til forventningerne hos afsendere og modtagere.

Spørgsmål om ligestilling kan behandles på en lignende måde.

Særlige udfordringer til lærer og elever

Når der arbejdes med ligestillings- og ligestillings-spørgsmål, vil såvel lærer som elev meget hurtigt opleve, at nogle personlige holdninger diskuteres, at nogle personlige grænser overskrides, og at man må tage stilling til, hvad der

kan føles som ubehagelige spørgsmål. Både voksne og børn har nogle opfattelser af, hvad kvinder og mænd kan på arbejdsmarkedet- selv helt små børn kan give udtryk for deres opfattelser om kvinde- og mandejob: »kvinder har ikke så mange kræfter«- »kvinder er bedre til at passe børn«- »mænd er bedst til....«. Opfattelserne lever imidlertid videre, hvilket afspejles i de unges uddannelses- og erhvervsvalg, i forældres og læreres krav og forventninger til de unge og i såvel uddannelsessystemet som på virksomhederne og er hermed medvirkende til at skabe barrierer for de unge, når de skal have en praktikplads, under skolegangen etc.

Tilsvarende fastlåste opfattelser har de fleste mennesker om andre grupper i samfundet og deres tilstedeværelse på arbejdsmarkedet.

Det er vigtigt at få synliggjort og diskuteret barrierer og fordomme, for at eleverne senere kan træffe et uddannelses- og erhvervsvalg, der er i overensstemmelse med den enkeltes egne ønsker og interesser.

Undervisningsforløb: Arbejdsstyrkens vilkår på arbejdsmarkedet

I aviserne har et par elever fra holdet kunnet læse, at mange unge ikke mere har lyst til at uddanne sig inden for visse fagområder. Eleverne undrer sig over, at interessen for forskellige fag-

områder kan være forskellig fra år til år og beslutter sig for at undersøge, om det er et modefænomen, eller der ligger andre overvejelser bag det at fravælge de nævnte fagområder.

Derfor udarbejdes en række spørgsmål om betydningen af:

- løn
- arbejdstid
- jobbets prestige
- prioritering af fritid/fritidsinteresse
- viden om uddannelsen inden der træffes valg
- forældres holdning
- svigtende tilgang til forskellige uddannelser.

Spørgsmålene kan belyses ved at invitere unge, der allerede er i gang med de nævnte uddannelser, mennesker, der arbejder med de pågældende job, *lærere fra uddannelsesinstitutioner*, virksomhedsledere.

Det bliver klart, at der er flere årsager til, at de pågældende uddannelser ikke vælges. En af begrundelserne viser sig at være arbejdstiderne – specielt udsigten til natarbejde. Eleverne på holdet ved ikke meget om natarbejde, så der træffes beslutning om, at undersøge forhold i forbindelse hermed nærmere gennem fx:

- *individuel natpraktik*, hvor eleven følger en, der er på natarbejde
- besøg på virksomheder/institutioner (hele holdet)

- besøg på virksomheder/institutioner mindre grupper.

Eleverne kan fx undersøge:

- Faggrupper der har natarbejde
- Lønmæssige forhold i forbindelse med natarbejde
- Familiemæssige problemer
- Helbredsmæssige problemer.

Eleverne udarbejder som afslutning på undervisningsforløbet et katalog over de forhold, der spiller ind, når unge skal vælge uddannelse og erhverv. Kataloget kan bruges i forbindelse med undervisningen i uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering.

Evalueringen kan fx fortælle om effekten ved at bruge andre unge som gæsteundervisere.

Hovedområde: Miljø og ressourcer

Hvad er miljø og ressourcer?

Naturen Forbrug Råstoffer
Arbejds miljø Arbejdskraft
Økonomi Genbrug Kapital

Arbejdet med dette emne betyder også arbejde med holdninger og værdiopfattelser.

Herunder følger en række udsagn, som kan danne udgangspunkt for en

diskussion med eleverne forud for arbejdet med emneområderne. Andre udsagn fra aktuelle debatter, elevopfattelser osv. kan bruges på samme måde.

- Miljøtiltag skaber arbejdspladser
- Miljøforbedringer koster mange penge og koster arbejdspladser
- Den enkelte skole kan skabe et bedre arbejdsmiljø inden for de eksisterende rammer
- Indretning, rengøring, farver og udsmykning har betydning for arbejdsmiljøet
- Et rent miljø giver øget turisme
- Genbrug giver arbejdspladser
- Ressourcerne kan udnyttes bedre
- Arbejdsglæde er en vigtig ressource
- Udvikling af ny teknologi og produktionsmetoder kan forbedre udnyttelsen af ressourcer
- Økologiske produkter giver flere arbejdspladser.

Undervisningsforløb:

Arbejds miljø

En rundspørge på holdet viser, at en meget stor del af eleverne har fritidsjob. Samtidig viser det sig, at kun en meget lille del af eleverne har den fornødne viden om arbejdsmiljøregler. Elever og lærer finder det derfor rimeligt at gå i gang med et undervisningsforløb om dette emne.

Det beslattes desuden, at holdet vil lave en lille folder om de vigtigste regler til deres jævnaldrende kammerater på skolen.

Undervisningsforløbet begynder med den *teoretiske del*: fremskaffelse og gennemlæsning af regler, brochurer, artikler m.m. Der skelnes mellem fysisk arbejdsmiljø og psykisk arbejdsmiljø.

Elever og lærer udarbejder derefter en række spørgsmål fx:

- Hvorfor er det så vigtigt at undgå tunge løft?
- Hvorfor må de helt unge ikke arbejde alene om aftenen?
- Hvorfor skal der være en grænse for den ugendige arbejdstid for skoleelever?
- Kan man miste sit arbejde, hvis man kræver, at arbejdsmiljøreglerne overholdes?
- Hvordan kan man undgå at komme til skade, mens man er på arbejde?
- Hvem har ansvaret for, at arbejdsmiljøreglerne overholdes?

Eleverne kan fx besøge virksomheder, de kender fra tidligere besøg eller praktikophold, for at finde svar på deres spørgsmål.

Svarene diskuteres med gæsteundervisere fx fra Arbejdstilsynet eller Bedriftsundhedstjenesten. Man kan også benytte skolens sikkerhedsrepræsentant, en arbejdspsykolog eller en ergoterapeut.

Folderen udarbejdes og uddeles evt. i forbindelse med en temadag eller lign.

I evalueringen kan det evt. drøftes, om og hvorledes den viden og erfaring eleverne har opnået gennem arbejdsprocessen vil få indflydelse på deres fremtidige holdning til arbejdsmiljøspørgsmål på fritidsjobbet og på skolen.

Undervisningsforløb:

Selvstændig/lønmodtager (forskellige indtjenings- og livsformer)

Eleverne har været i praktik og diskuterer deres oplevelser i klassen. De har været i virksomheder af forskellig størrelse og type og undrer sig over hvor forskellige arbejdsvilkår, de har mødt blandt selvstændige og lønmodtagere.

De beslutter derfor sammen med læreren at undersøge disse to gruppers vilkår på arbejdsmarkedet. De ønsker at undersøge sammenhængen mellem arbejde, fritid og familie, og om vilkårene er ens for alle selvstændige og alle lønmodtagere.

Efter aftale med læreren deler eleverne opgaven således, at **hold A** arbejder med de selvstændiges vilkår, og **hold B** arbejder med lønmodtagernes vilkår.

Inden eleverne begynder på opgaveformuleringen, forsøger hvert hold at tegne et portræt af henholdsvis selvstændige og lønmodtagere.

Dernæst udvælger hver elev en virksomhed, hvor de er i *praktik 1 dag* og følger henholdsvis en **selvstændig** og en **lønmodtager** fx:

Selvstændig

damefrisør,
landmand,
købmand,
revisor,
direktør for egen virksomhed

Lønmodtager

ekspedient,
kontorassistent,
afdelingsleder,
regnskabschef,
direktør

Eleverne beskriver herefter praktikværtens arbejdsdag og funktioner samtidig med, at der stilles en række spørgsmål, som eleverne har udarbejdet som forberedelse til praktikken.

Hold A har i samarbejde med læreren udarbejdet følgende spørgsmål:

- Arbejdstid og arbejdsopgaver for virksomhedsejeren
- Arbejdets indflydelse på familie og fritid
- Tilfredsheden med arbejdstidens længde

- Omfang af ferier og fridage
- Begrundelse for at blive selvstændig fx: indtjening, ulyst til at være ansat
- Fordele og ulemper ved at være selvstændig
- Organisering/netværk.

Besvarelser og erfaringer fra praktikken samles, og eleverne tegner et nyt portræt af en selvstændig erhvervsdrivende ved at finde de fælles udsagn.

Hold B har i samarbejde med læreren udarbejdet følgende spørgsmål:

- Arbejdstid og arbejdsopgaver for lønmodtageren
- Arbejdets indflydelse på familie og fritid
- Begrundelse for at være lønmodtager fx løn, ferie, sikkerhed
- Forskellen ved at være ansat som leder og være leder af egen virksomhed
- Ønsker om at blive selvstændig
- Organisering/ netværk.

Besvarelser og erfaringer fra praktikken samles, og eleverne tegner et nyt portræt af en lønmodtager ved at finde de fælles udsagn.

De to portrætter sammenlignes og forskelle og lighedspunkter diskuteres. Eleverne prøver at finde de elementer hos de to grupper, der giver en »belønning« fx trykthed i ansættelsen, glæden ved at skabe, ...

I evalueringsfasen kan de første og de sidste portrætter sammenlignes og diskuteres.

Vanskeligheder i forbindelse med at tegne portrætterne fx uens vilkår for de selvstændige, lønmodtageres forskellige status, drøftes.

Undervisningsforløb:

Landbrug/værdiopfattelse

Intensivt landbrug- økologisk landbrug. Eleverne diskuterer i klassen hvilke produkter, der er bedst og sundest, og under diskussionen opdager eleverne ret hurtigt, at det er holdninger i højere grad end viden, diskussionen afspejler.

Eleverne beslutter, at en forudsætning for, at de kan tage stilling til produktion og produkter fra de to typer landbrug, er mere viden om de to landbrugsformer. Eleverne foreslår, at arbejdet skal afsluttes med tilrettelæggelse af en »grøn« temadag på skolen. En økologisk landmand og en intensiv-landmand inviteres som gæsteundervisere.

Næste fase i forløbet er gennemførelse af et *landbrugsspil*, hvor eleverne prøver at drive et landbrug- intensivt eller økologisk.

Med baggrund i den indsamlede viden formulerer lærer og elever en række problemstillinger, de vil beskæftige sig med fx:

- Indtjening i de to typer landbrug
- Arbejdstid i de to typer landbrug

- Brug af kemikalier
- Tilskudsordninger
- Afsætningsmuligheder.

Før eleverne går i gang med indsamling af viden, kan de gøre sig klart, hvilke holdninger og hvilke forventninger, de har til de problemstillinger, de skal beskæftige sig med.

I forløbet med at indsamle viden, kan man fx benytte sig af »week-end-praktik«, hvor en eller flere elever følger arbejdet på en gård gennem en hel weekend, statistikker fra fx landbrugsor-

ganisationer o.l., studiebesøg i økologiske fødevarerforretninger eller interviews af forbrugere.

Temadagen kan byde på foto-montager, eksempler på produkter fra de to landbrugsformer, økologiske og traditionelle varer, smagsprøver etc.

I evalueringen kan eleverne tage stilling til i hvilket omfang, de har ændret holdninger under forløbet og på hvilken måde, det kan præge fremtidige forbrugsvaner.

Medlemmer af læseplansudvalget for vejledning (VII):

Formand:

Skoleinspektør Vibeke Kreinøe.

Lektor Peter Plant, Danmarks Lærerhøjskole.

Seminarielektor Niels Reinholm.

Amtsformand John Gottschalck, Skole og Samfund.

Skolepsykolog Bjarne Nielsen, Danmarks Lærerforening.

Skoledirektør Leif Antonsen, Kommunernes Landsforening.

Sekretær:

Undervisningsinspektør Ejvind Sørensen (til juli 1994).

Pædagogisk konsulent Jette Stegmann (fra august 1994).

Faghæfter

- 1 Dansk
- 2 Engelsk
- 3 Kristendomskundskab
- 4 Historie
- 5 Samfundsfag
- 6 Idræt
- 7 Musik
- 8 Billedkunst
- 9 Håndarbejde
- 10 Sløjd
- 11 Hjemkundskab
- 12 Matematik
- 13 Natur/teknik
- 14 Geografi
- 15 Biologi
- 16 Fysik/kemi
- 17 Tysk
- 18 Fransk
- 19 Dansk som andetsprog
- 20 Færdselslære
- 21 Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab
- 22 Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering
- 23 Tekstbehandling
- 24 Teknologi
- 25 Medier
- 26 Fotolære
- 27 Filmkundskab
- 28 Drama
- 29 Arbejdskendskab**
- 30 Latin

**Undervisnings
ministeriet**